

УДК 347.441.142.2

Ольга Володимирівна Мороз,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільного права та процесу

Харківського національного університету внутрішніх справ

<http://orcid.org/0000-0003-4154-1826>

ЩОДО ПРОПОЗИЦІЇ УКЛАСТИ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ ДОГОВІР

Пропозиція укласти договір (оферта) – це перша стадія укладення цивільно-правового договору. Тлумачення оферти визначається на законодавчому рівні. Так, відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 641 ЦК України [1] пропозиція укласти договір має містити істотні умови договору і виражати намір особи, яка її зробила, вважати себе зобов'язаною у разі її прийняття.

Розглянемо першу ознаку оферти – пропозиція укласти договір має містити істотні умови договору. Так, О. О. Красавчиков до істотних умов договору відносить ті договірні умови, які мають юридичне значення, тобто впливають на формування та сутність правовідношення, що виникає із відповідного договору [2, с. 441].

Істотними є умови, які є необхідними для укладення договорів даного виду. При відсутності хоча б однієї з таких умов договір не є укладеним. У випадку, якщо досягнута згоди щодо істотних умов, то договір набирає чинності, навіть якщо взагалі не містить згадку стосовно якихось інших умов.

Ч. 1 ст. 638 ЦК України [1] поділяє істотні умови договорів на чотири групи: 1) умови про предмет договору; 2) умови, які визначені законом як істотні для договорів даного типу; 3) умови, які є необхідними для договорів даного виду; 4) умови, щодо яких за заявою однією з сторін має бути досягнуто згоди.

Друга ознака оферти – намір особи, яка її зробила, вважати себе зобов'язаною у разі її прийняття. Без наміру особи укласти договір і бути ним зв'язаною надалі, договір не може бути укладений навіть за наявності в оферті

всіх істотних умов договору. Пропозиція повинна виражати остаточне рішення offerenta укласти цивільно-правовий договір. За допомогою цієї вимоги можна відмежувати offerту від переговорів, метою яких є тільки уточнення намірів.

Відповідно до ч. 2 ст. 641 ЦК України [1] реклама або інші пропозиції, адресовані невизначеному колу осіб, є запрошенням робити пропозиції укласти договір, якщо інше не вказано у рекламі або інших пропозиціях.

Очевидно, що для визнання рекламного повідомлення offerтою недостатнім є зазначення в ньому тільки окремих умов договору або ж тільки прямої вказівки, що вона є запрошенням до укладення договору. В. Г. Олюха, вказує, що рекламне повідомлення може бути визнано offerтою, якщо відповідає таким ознакам: 1) точно визначає товар, роботу, послуги, що пропонуються; 2) містить перелік всіх істотних умов, на яких може бути надбано товар, роботу, послугу; 3) прямо та однозначно виражає готовність до вступу у договір на об'явлених умовах з будь-яким відповідним суб'єктом цивільних правовідносин та зобов'язання offerента. У протилежному випадку вона є тільки запрошенням до offerти [3, с. 34].

Найбільш дискусійною серед науковців є така ознака offerти як її адресність.

Певний час вчені вважали, що offerта може бути звернена тільки до певної особи або до кількох конкретних осіб. Якщо ж такої спрямованості до певної особи немає, то немає і offerти [4, с. 302].

Проте, як вказують М.І. Брагінський і В.В. Вітрянський, у наш час, коли учасники обігу мають можливість самі знаходити собі партнерів, та ще й в умовах конкуренції, що посилюється, поширилася практика виголошення різного роду запрошень до укладення договорів по радіо, телебаченню, в пресі [5, с. 158]. Тобто пропозиція укласти договір звернена до невизначеного кола осіб.

С.О. Бородовський вказує, що offerту може бути направлено до конкретно визначеної особи, групи осіб чи невизначеної групи осіб. З економічної точки зору задовольнити інтереси абсолютно всіх бажаючих

неможливо, тому в кінцевому результаті договір буде укладено із обмеженою частиною бажаючих. Відтак, перші, хто акцептують умови оферти, будуть пов'язані умовами договору [6, с. 73].

Пропозиція товару в рекламі, каталогах, а також інших описах товару, звернених до невизначеного кола осіб, є публічною пропозицією укласти договір, якщо вона містить усі істотні умови договору (ч. 1 ст. 699 ЦК України [1]).

Під публічною офертою слід розуміти звернену до необмеженого кола осіб пропозицію про укладення договору, що містить всі істотні умови майбутнього договору, виражає згоду оферента бути пов'язаним її умовами та вимагає повного і безумовного акцепту [6, с. 73].

Іншою ознакою оферти є строк, протягом якого оферент зв'язаний своєю пропозицією про укладення договору.

Відповідно до часового проміжку дії оферта може: а) бути прийнята акцептантом негайно і діяти лише цей дуже короткий термін (договір між присутніми сторонами); б) діяти з врахуванням часу, необхідного для поштового чи іншого способу її доставки та отримання акцепту; в) дію оферти може бути обмежено визначеним періодом часу або поставлено в залежність від виникнення події, вказаної в оферті (це стосується і публічної оферти, що умовно не обмежена дією в часі) [6, с. 63].

Так, у ст. 643 ЦК України [1] зазначено, що якщо у пропозиції укласти договір вказаний строк для відповіді, договір є укладеним, коли особа, яка зробила пропозицію, одержала відповідь про прийняття пропозиції протягом цього строку.

Отже, в тих випадках, коли у самій оферті вказано строк для відповіді, оферент зв'язаний своєю пропозицією протягом цього терміну. Якщо він за цей час передумає і направить пропозицію про укладення договору іншій особі, укладе з цією іншою особою договір, то його дії будуть порушувати права того, до кого він спочатку звернувся із пропозицією. Тому на нього можуть бути покладені негативні наслідки односторонньої відмови від зобов'язання.

Наприклад, обов'язок відшкодувати заподіяні такою відмовою збитки [7, с. 97].

Строк, протягом якого оферент зв'язаний пропозицією залежить від її форми. Так, В.В. Луць вказує, що пропозиція укласти договір може бути зроблена усно або в письмовій формі. Коли йдеться про письмову оферту, то вона може мати форму єдиного документа (наприклад проекту договору) або листа, телеграми тощо, що надсилаються акцептанту поштою чи за допомогою іншого технічного засобу зв'язку [8, с. 66].

В.В. Денисюк зазначає, що пропозиція укласти договір може вбачатися також із поведінки сторін (конклюдентних дій). Як приклад, можна навести подачу трамвая чи тролейбуса на зупинку за умови, що вартість проїзду та маршрут наперед відомі або візуально вбачаються. Як публічну оферту у конклюдентній формі слід розглядати і виставлення товару у магазині. Укладення договору конклюдентними діями слід визнати припустимими, якщо дії оферента включають всі істотні умови [9, с. 92].

Якщо пропозицію укласти договір зроблено усно і в ній не вказаний строк для відповіді, договір є укладеним, коли особа, якій було зроблено пропозицію, негайно заявила про її прийняття (ч. 1 ст. 644 ЦК України [1]).

Відповідно до ч. 2 ст. 644 ЦК України [1] якщо пропозицію укласти договір, в якій не вказаний строк для відповіді, зроблено у письмовій формі, договір є укладеним, коли особа, яка зробила пропозицію, одержала відповідь протягом строку, встановленого актом цивільного законодавства, а якщо цей строк не встановлений, – протягом нормально необхідного для цього часу.

Необхідно вказати, що в даному випадку оферент зв'язаний пропозицією протягом більш тривалого строку у випадку, коли він та акцептант знаходяться у різних місцях. Але в даному випадку необхідно врахувати звичайні строки доставки кореспонденції в обидва кінці.

Строк для надання акцепту має обчислюватися, виходячи з періоду, необхідного для відповіді аналогічним засобом: тобто на телефонний дзвінок можлива відповідь телефонним дзвінком факсом, на електронну пошту – електронною поштою тощо [7, с. 98].

У разі неотримання відповіді про прийняття пропозиції укласти договір протягом встановленого для цього терміну, оферент звільняється від відповідних зобов'язань.

Відповідно до ч. 2 ст. 645 ЦК України [1] якщо відповідь про прийняття пропозиції укласти договір було відправлено своєчасно, але одержано із запізненням, особа, яка зробила пропозицію укласти договір, звільняється від відповідних зобов'язань, якщо вона негайно повідомила особу, якій було направлено пропозицію, про одержання відповіді із запізненням. Відповідь, одержана із запізненням, є новою пропозицією.

Відповідно до ч. 3 ст. 641 ЦК України [1] пропозиція укласти договір може бути відкликана до моменту або в момент її одержання адресатом. Пропозиція укласти договір, одержана адресатом, не може бути відкликана протягом строку для відповіді, якщо інше не вказане у пропозиції або не впливає з її суті чи обставин, за яких вона була зроблена.

Із положень ч. 3 ст. 642 ЦК України [1] можна дійти висновку, що оферта після її отримання адресатом є безвідкличною, якщо інше не вказане у пропозиції або не впливає з її суті чи обставин, за яких вона була зроблена.

Законодавець не визначається з питанням про форму та спосіб відкликання оферти. На нашу думку, форма та спосіб відкликання оферти не залежить від способу відправлення самої оферти. Так, пропозиція укласти договір, зроблена в письмовій формі, може бути відкликана усно (по телефону). Необхідно обирати такий спосіб відкликання оферти, який дозволяє зробити це у найкоротші строки та бути впевненим в отриманні даного повідомлення контрагентом.

Серед інших підстав припинення дії оферти, наряду з її відкликанням, слід виділити: відхилення оферти; закінчення строку, наданого для акцепту; акцепт, у тому числі й на інших умовах; смерть оферента, позбавлення чи обмеження його у дієздатності; припинення юридичної особи – оферента [9, с. 94].

Отже, вивчення оферти при укладенні цивільно-правового договору і її юридичне закріплення, має важливе науково-практичне значення, оскільки відсутність у законодавстві деяких положень перешкоджає можливості належного захисту прав сторін.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України: від 16.01.2003 р. № 435–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 356.
2. Советское гражданское право: Учебник: В 2 т. / Под ред. О. А. Красавчикова. Москва: Высшая школа, 1985. Т. 1. 544 с.
3. Олюха В. Г. Цивільно-правовий договір: поняття, функції та система: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 “Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право”. Київ, 2003. 189 с.
4. Цивільне право України: Підручник / За ред. Ч.Н. Азімова, С.Н. Приступи, В.М. Ігнатенка. Харків: Право, 2000. Ч. 1. 368 с.
5. Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право: Общие положения. Москва: Статут, 1997. 682 с.
6. Бородовський С.О. Укладення, зміна та розірвання договору у цивільному праві України: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 “Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право”. Івано-Франківськ., 2005. 211 с.
7. Гуляк Я.Г. Договір найму (оренди) житла за цивільним законодавством України: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 “Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право”. Одеса, 2005. 200 с.
8. Луць В.В. Контракти у підприємницькій діяльності. Київ: Юрінком Інтер, 2001. 556 с.
9. Денисюк В.В. Оферта як стадія укладення цивільно-правового договору. *Часопис цивілістики*. Одеса. 2013. Випуск 14. С.91-95.